

A főváros és a kutyák

A városi úri életforma és a szobaeb

A nagyvárossá váló Pesten a 19. század derekán feltűnően sok, 1850-ben állítólag 20 ezer kutya élt, melyek többsége nem selyempincsi vagy dakszli volt, hanem – későbbi szóhasználat szerint – „haszonállat”, amely a földszintes és udvaros házakat őrizte. A hatóság elsősorban a kóbor kutyákra figyelt. 1836-ban foganatosította a *Dühös állatok marását és veszettséget távoztató orvosi közbátorsági rendeletét*, melyben kimondta: „minden kutya, mely utczákon’ s köz helyeken egyedül futkos és nyakán különös jegy (nyakszalag) nincsen, ütessék agyon’ s takaríttassék el...”

Kutyatartási szabályok a fővárosban

A város egyesítése utáni első „ebtartási szabályzat” (1878), valamint a következő, az 1882. évi szabályrendelet a veszett kutyák befogása és kiirtása mellett

már magával a kutyatartással is behatóan foglalkozott. Belterületi kutyák után ugyanis 5, a külterületiek után 1 forint adót állapított meg a tanács (a belterület a pesti oldalon a Nagykörútig, az 1910-es években viszont a Hungária körútig terjedt, Budán kerületenként jelölték ki a határokat). A *megadóztatott kutyákat* kerületenként évente nyilvántartásba vették, évi két alkalommal pedig állatorvos vizsgálta meg az ebeket, és védjeggyel látták el őket. A szabályzat végül leszögezte: „Mindem, a főváros területén tartott vagy a vidékről bárki által behozott eb az utczákon, tereken vagy egyáltalán a házon kívül bárhol a védjegy mellett még a marás lehetőségét kizáró módon megerősített szájkosárral látandó el.” Egyéb esetben a gypmester összefogja és elpusztítja az utcán kóborló állatokat.

A szabályozás kifejezetten úttörő voltát mutatja, hogy csupán 1888-ban

kötelezi törvény a többi törvényhatóságot az *ebadó kivetésére* „a fölösleges kutyák tartásának megszorítása végett”.

„Mivel – a tisztii főorvos 1889-ben tett megállapítása szerint – a fővárosban majdnem minden kutya kedvtelésből tartott”, vagyis adóköteles, ráadásul egyéb szabályok is sújtják tulajdonosaikat, így nem csoda, ha némely gazdák zúgolódtak a rendelkezések ellen. 1891-ben petíciót fogalmaztak meg sérelmeiket orvosolandó. „A fővárosi ebtartás szabályzata a maga pórázkényszerével majd minden kerületben 2-3-4 ízben ismétlődő 40-40 napos contumatiójával [ebzárlattal] [...] a fővárosi ebtartó s kétszeresen adózó polgárait rő elviselhetetlen terhet, – a kellemetlenségek légióit zudítván rájuk.” Az Országos Állatvédő Egyesület, ezt követően, arra igyekezett rábírnai a tanácsot, hogy némiképpen enyhítsen az ebtartási feltételek szigorúságán, mindhiába. Az 1902-ben elfogadott új szabályzat és a későbbiek sora (például az 1917. évi) továbbra sem fogadta el az ebtartók óhajait.

A *veszettség* alkalmankénti megjelenésekor 5-6 hétre *ebzárlatot* hirdetett meg a hatóság, amit gyakran több hónapra is meghosszabbítottak. Ilyenkor különösen szigorúan betartatták a póráz és a szájkosár utcai használatát és a védjegyet. Máskor nem vették ilyen

Kutya a kora újkori Hollandiában

Nem szűkölködtek a kora újkori holland városok kóbor kutyákban, de jócskán akadt itt ebekből a lakásokban is. A templomhasználat világiasságának jeleként a kóbor állatok szabadon járhattak-kelhettek az Úr házában. Nem egy németalföldi festményen látjuk, ahogy a kutya az oszlop mellett végzi a dolgát a templomban. Idővel külön templomszolgát is alkalmaztak a betévedő kóbor állatok kizavarására.

Az enteriőrt megjelenítő képeken időnként szintén feltűnik egy-egy kutya, az utóbbiakat azonban egy világ választja el a templombelsőket látogató társaitól: ők immár a (korai) modern polgári életmód szerves tartozékainak számítottak.

Gy. G.

Dolgát végző kutya a delfti templomban. Emanuel de Witte festménye, 1650

Az Arnolfini házaspár mellett a kis szobaekdedvenc. Jan van Eyck festménye, 1434

szigorúan a szabályokat. Az utcai élet korabeli képi ábrázolása szemlélteti, hogy a sétálni vitt kutyákon szinte sohasem volt póráz és szájkosár. Eltérő szabályok vonatkoztak a vendéglőkre, a kávéházakra vagy a tömegközlekedési eszközökre („géperejű közúti vasút”, társaskocsi). E helyeken hivatalosan tilalmazták a kutyák mindennemű jelenlétét. Ha ezt valaki megszegte, akkor rendőri kihágást követett el és pénzbírsággal volt sújtható.

Van némi igazság a Pesti Hírlap 1912. évi cikkének a megállapításában, mely szerint: „A veszett kutyák nem a jól táplált, gondozott, agyonfűrösztött és mindig szájkosárral látható ebek közt keresendők, hanem a külvárosokban, ott, ahol ritkábbak a házak, ahol az ételmaradékokat az utcára vagy a ház mögé öntik, ahol a reggeli órákban megjelennek a kóbor kutyák...” A csak kedvtelésre tartott kutyák gazdáinak bizonyosan híven követték az 1882-es budapesti szabályrendelethez csatolt oktatófüzet, a „Népszerű utmutatás az ebek tartása iránt”-ban közreadott tanácsokat. Ez egyebek közt ajánlotta, hogy „az ugynevezett szobaebet [tulajdonosa] naponta a szabad levegőre vezesse vagy vezettesse”, a kutyák helyes táplálásával kapcsolatban pedig így rendelkezett: „a házi eb kevés hussal, hanem inkább porczos részekkel, általa összerágható csontokkal, levesmaradékkal és ennek levében áztatott kenyérral vagy kutyának készült kétszersülttel, a szoba-eb pedig tejjel és ebben vagy levesben áztatott kenyérral táplálattik.” S nem felejt el végül hozzáfűzni: „Túlzsíros vagy igen meleg táplálék a kutyának nem válik egészségére.”

Alkalmanként persze házi ebekből is válhattak kóbor kutyák, ami a háborús években különösen gyakran megese. „Azelőtt az összefogdosott állatok száma évenként kétezer volt, most négyezerre emelkedett” – szól a Pesti Napló 1916-ban. A Magyarország című lap riportérének nyilatkozó budapesti gyepmester tíz évvel később már arról számolt be, hogy a szobaebek a jó idő

A kutyasétáltatás az elegáns életforma részévé vált. Bruck Lajos: Párisi udvar című festménye, 1909

beköszöntével kerülnek nagyobb számú utcára, ezzel is a kóbor kutyák számát szaporítva tovább. „Legnagyobb állományunk tavasz elején van, mert ilyenkor sok háziúr megunja, hogy a kutya egész télen a szobában tanyázott s azt mondja a lakónak: – Ki azzal a döggel!” A budapesti lakásbérleti szabályrendelet semmilyen tiltó vagy korlátozó rendelkezést nem tartalmazott a (bér)lakáson belüli kutyatartással kapcsolatban; egyedül a háziúr (a háztulajdonos) szeszélyes akarata döntött ezekben az ügyekben.

Középosztályi kutyakultusz

Miután Budapest a századfordulón bérházas nagyvárossá vált, a polgári-középosztályi kutyatartás kényszerűségéből meggyökerezett a kutyák utcai sétáltatásának újmódi városi szokását. Bruck Lajos Párisi udvar (1909) című festményén jól látható az a Belvárosban sétáló úrinő, aki mellett ott poroszkál a „kedvtelésre tartott” formás kis eb. Lechner Gyula Váci utcát megjelenítő képén (Kristóf tér, 1901) szintén feltűnik két „úri eb”, amint egymással ismerkednek; nyakörveik pontosan jelzik a státusukat.

A nagyvárosi polgári középosztályi számbeli kibővülése s a vele együtt járó *úri életmód* tárgyi kereteinek a megszilárdulása áll a kedvtelésre szolgáló eb-tartás ekkoriban terjedő divatja mögött. A legalább háromszobás lakás, a cselédtartás, és a munkát házon-családon kívül kivételképpen sem vállaló

úrinő eszménye jól megfér az arisztokráciától átvett kutyatartás polgári gyakorlatával. Nem tudjuk ugyan pontosan megállapítani, hogy mennyire általános a kutyatartás a középosztály körében. 1906-ban a fővárosban közel 40 ezer cselédes háztartás volt (közülük azonban nem mindegyik tartozott szorosan a középosztályhoz), az Országos Állatvédő Egyesület 1901-es becslése szerint pedig „mint egy 10.000 (tízezer) ebtulajdonos” van a városban. Mindezek alapján megkövethető

az a feltevés, hogy minden második vagy harmadik középosztályi háztartásra jutott adóra kötelezett (nyilvántartott) kutya. Ami széles körű társadalmi szokásra utal.

A kedvtelésre szolgáló szobaeb, a középosztályi kutyakultusz a két háború közt mind több és több intézménynek adott életet. Az állat beszerzése az 1910-es évektől kezdett szervezett formát öltetni. A Városháza, tehát a volt Károly kaszánya udvarán, a Márta cselédközvetítő közvetlen szomszédságában, „egy kötéllel elkerített helyen” hetente kétszer tartottak kutyavásárt. A háború után újrainduló belvárosi kutyavásárról írta Az Est 1921 januárjában: „A kínálat bőséges, a kereslet igen-igen csekély.” Később, a középosztály anyagi konszolidálásával a helyzet bizonyosan változott.

Ez időben sem volt persze olcsó mulatság a kutyatartás: csak maga az ebadó évi 36 pengőt tett ki a két háború közt (1938 után 15 pengőre mérséklődött az adó összege). A kedvtelésre tartott kutya beszerzésétől egészen a kimúlásáig számos további költséggel terhelte meg a gazda pénztárcáját.

Luxus az ebeknek: kiállítás, panzió, sírhely

Ahhoz, hogy egy úri kutyatartó versenyeztesse kedvenc ölejét, különösen sokat kellett rá anyagilag is áldoznia. 1910-től tartottak rendszeresen Budapesten *versennyel összekapcsolt kutyakiállításokat*. Az 1913-ban az Országos Magyar Ebtenyésztők Egyesülete által

MNM Történelmi Fényképtár

MNM Történelmi Fényképtár

MNM Történelmi Fényképtár

Az arisztokrácia kutyái: Erzsébet királyné Housegard nevű kutyájával, 1865 • Andrassy Gyula gróf kutyájával, 1870 körül • József főherceg, Klotild főhercegnő és leányaik. A hölgyek ölében a kis kedvencek, 1903

rendezett eseményen 60 különféle díjat osztottak ki a zömmel hölgyek alkotta tulajdonosok között, akik „finom, selyemmel, puha vánkossal kibélelt kalitkákban heverésző majomképű kis »japán chinek«” birtokosaiként élvezhették, Augusztó főhercegnő asszony vezérletével, a társas élet örömeit.

Az I. világháború után újjáéledt a kutyakiállítás, aminek eleinte a Tattersall adott helyet. Az 1921-ben, a háborút követően második alkalommal megrendezett kiállításon és versenyen 277 kutya (és tulajdonosa) képviseltette magát, közülük a riporter az ismertebb színészeket (Rózsahegyi Kálmánt, Somogyi Nusit és Szilágyi Rózsit) nevezte meg csupán. A kiállítás két évvel később a Tattersallból az Állatorvosi Főiskolára költözött át, ahol immár az Országos Magyar Fox-terrier és Tacsótenyésztők Egyesülete rendezte azt. Az eseménynek külön is emelte a rangját, hogy József főherceg és családja személyesen képviseltette magát rajta.

Ahhoz, hogy valaki a kiállításra s a versenyre

akár csak benevezzen, és kivált díjat is nyerjen, különleges elbánásban kellett részesítenie kedvencét. Nem volt ehhez elég, ha a 19. század végi „Népszerű utmutató” szellemének megfelelően látja el jószágát, de szakszerű szolgáltatások igénybevételére is kényszerült. Nem maga fürdette tehát a kutyáját, hanem a *budai kutyafürdőbe* hordta; betegségből felépült jószágát pedig a *svábhegyi luxus-szanatóriumban* helyezte el. Az 1930-as évek végén jó üzletnek számított a kutyapanzió fenntartása, hiszen „manapság oly sok a kutyabarát, akik tudnak és akarnak áldozni kedvenceikért. Ide leginkább *utókúrára* jönnek a kutyák, de van, amelyik megfelelő nevelést kap itt.” A műintézmény tulajdonosával készült interjú időpontjában 18 kutya volt a panzióban; de „most jön a nyaralás, utaznak a pestiek s *emelkedni fog a forgalom*”. Az intézetben elhelyezett ebeket a szakszerű orvosi ellátás mellett időnként idomítják is (hogyan kell az utcán közlekedni, hogyan kell viselkedni a porázon); kozmetikával azonban, fűzte hozzá a tulajdonos, nem foglalkoznak.

A kedvtelésből tartott városi kutya akkor is további gondoskodást és újabb kiadásokat követelt gazdájától, amikor elpusztult. 1921-ben szerzett tudomást a nagyközönség arról, hogy a Gyáli út végén lévő Állategészségügyi telep „egyik tágas sarkában márvány és kő-síremlékek fehérlenek. A művészes kivitelű kövek alatt pincsik, foxik, bulldogok és egyéb kutyák nyugszanak, melyeket nagy pompával ide temettek. A gyönyörű emlékkövön rajta van az állat fényképe is üveg alatt, hogy az eső le ne mossa.” Az *50-60 kutyasírt felölelő temető*, a 20. század eleji budapesti kutyakultusz beszédes megnyilvánulása azonban nem terjeszkedhetett tovább, „mert a városi tanács a temető ízléstelen voltára való tekintettel *megtiltotta a további elföldeléseket*”.

GYÁNI GÁBOR

Ajánlott irodalom

A pesti kutya. *Pesti Napló*, 1916. okt. 31.; A pesti kutyák sorsa. *Pesti Hírlap*, 1912. okt. 2.; Hogy nyaralnak a pesti kutyák a svábhegyi luxus-szanatóriumban. *Magyarország*, 1939. júl. 23.; Intim beszélgetés a budapesti gypmesterrel. *Magyarország*, 1926. márc. 7.; Kutyakiállítás az Állatorvosi Főiskolán. *Az Est*, 1923. aug. 22.; Kutyakiállítás a Tattersallban. *Az Újság*, 1921. jún. 29.; Létay Miklós: Kutyatartás Pest-Budán. *Budapest*, 1970. júl.; Megszüntették a kutyatemetőt. *Új Nemzedék*, 1921. jan. 4.; P. G.: Kutyavilág a Tattersallban. *Magyarország*, 1921. máj. 15.; Szalay László: *Barátunk és ellenségünk az állat*. Budapest, 1943.; Újra megnyílik az állatmenedékház. *Szózat*, 1921. júl. 20.; Veszett ebek a fővárosban. *Orvosi hetilap*, 1882. No. 5. Melléklet 12–13.

Az Országos Magyar Ebtenyésztő Egyesület kiállításra invitál.
Képeslap, 1900

